

Rundtur i Nordkroken

Varteig Historielag ønsker velkommen til en vandring i Nord-kroken, fra Gryte til Grytedalen. Guide på turen er Oddmund Engebråten (født i 1925). Han vokste selv opp på Nordre Engebråten, og bidrar med både historiske fakta, egne barndomsminner og gir til beste muntlige tradisjoner fra området.

Dette heftet ble utarbeidet av Øistein Bøe til historielagets tur langs Engebråtveien lørdag 1. september 2007. I tillegg til Engebråtens gode bidrag, er blant annet Olav Spydevolds Varteig-bok, "Norske Gardsbruk", folketellinger og kirkebøker brukt som kilder.

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

Grytekroken fotografert ca. 1960. Nordengen i forgrunnen, Gryte-gårdene på rekke og rad opp mot åsen.

Gryte-gårdene

Gryte var fram til 1645 ett gårdsbruk, men med betydelige arealer. I tillegg til Gryte-gårdene, besto bruket av blant annet Furuholmen, størsteparten av det som betegnes som Nordkroken, i tillegg til Hovden og Suterer på Tune-siden av Glomma.

Gryte ble delt første gang i andre halvdel av 1600-tallet, og 150 år senere var det i alt åtte bruk. Etter hvert ble imidlertid mange av plassene og underbrukene skilt ut og matrikulert for seg.

På denne rundturen konsentrerer vi oss primært om gårder og boplasser som sokner mot Engebråtveien. For helhetens skyld tar vi imidlertid også med de andre Gryte-gårdene.

Gryte – gårdsnr. 3016, bruksnr. 1

Olav Spydevold har i Varteig-boka lange både slekts- og eierrekker knyttet til

Gryte-gårdene. Slekta på denne gården kan i alle fall knyttes opp mot Kari + rsdatter og Hans Andersen, som er omtalt under bruksnummer 6.

Kari og Hans kom til Gryte i 1792. Via deres sønn Anders på bruksnr. 6, og sønnesønnen Hans på bruksnr. 7, kommer vi fram til slektsrekka som fører fram til dagens eier.

Hans Andersen (1823-1885) var gift med Karen Nilsdatter Skaen fra Skjeberg – en av de tolv Skaen-søsknene.

De fikk (blant annet?) sønnene Johannes (1852), Ole Kristian (1860), Gunerius (1864) og Marthinius (1867).

Johannes ble gift med Mina Arnesdatter, og de fikk barna Kristine, Anna, Hansine, Arnt, Majjen, Josefine og Dagmar. Arnt, gift med Kristine, overtok farsgården.

Senere ble den kjøpt av Dagmar og Olaf Tomta. Dagmar var jo en søster av Arnt. Eierrekke videre er Dagmar og Olafs sønn Amund, og nå neste generasjon med Vidar Amundsen.

To bilder fra Gryte fra 1950-tallet. Over ser vi de to gårdene som i dag eies av Vidar Amundsen (t.v.) og Kjell Grythe. Under de to gårdene som lå til Engebråtveien, og hvor bygningsmassen på begge gårdene er revet og borte.

**Gryte – gårdsnr.
3016,
bruksnr. 5
(4 og 19)**

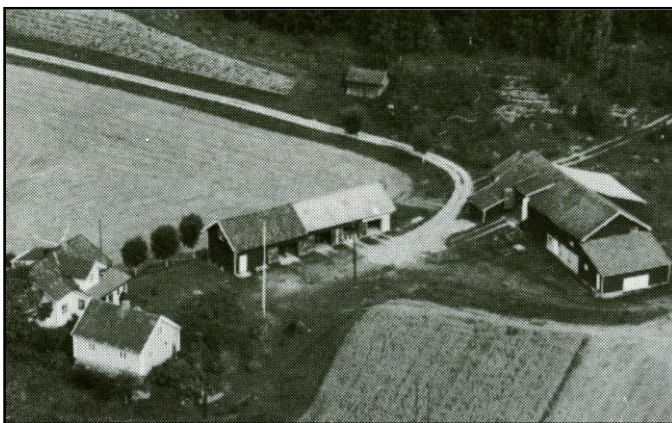
Slekta på denne gården kan i alle fall føres tilbake til Amund Andersen fra Grav i Rakkestad, som kjøpte gården i 1798. Han var gift med Anne Henriksdatter fra Gabestad.

Anne og Amund hadde for øvrig to døtre - Marthe og Anne - som begge ble knyttet til søndre Engebråten. Vi konsentrerer oss imidlertid om Gryte i denne omgang. Også her ble det oppstyking, og sønnen Jacob tok over det som i dag tilsvarende bruksnummer 5. Jacob Amundsen (1786-1868) var gift med Anne Andersdatter (1790-1885) fra Brekke i

Rakkestad). De hadde i alle fall barna Hans, som var lensearbeider og strandsitter under farsgården, Andreas som bosatte seg på Bjørnløna, Andrine

Eldre bilde av Gryte, bruksnummer 1, som eies av Vidar Amundsen

Gryte – bruksnummer 5, som eies av Kjell Grythe. I fjor ble både våningshuset og bryggerhuset totalskadet i brann. Ny bolig skal bygges på gårdstunet.

som ble gift til Kokkim og Karen som ble ved Gryte.

Karen (født i 1834) ble gift med Arne Andersen (1838).

I folketellingen i 1900 er Karen og Arne oppført med døtrene Maren og Karoline, og sønnen Edvard.

Arne dør for øvrig i lungebetennelse i februar 1906, mens Karen lever som enke fram til hun dør i august 1924.

Karen og Arne eide også bruksnummer 6. Se mer under den gården.

Sønnen Edvard tar over bruksnummer 5. Han ble gift med Thea Johannessen Bøe. Sønnen Arne, født i 1907, var neste slektsledd og neste eier på Gryte. Han giftet seg i 1935 med Inga Lunde, datter av Bølette f. Bergerud og Ludvig Lunde. De fikk barna Else, Berit, Kjell og Solveig. Dagens eier er Kjell, gift med May-Liv f. Ulriksen. De har datteren Christine, som dermed er sjuende slektsleddet siden Anne og Amund etablerte seg der i 1798.

Ifølge ”Norske Gardsbruk” er gården på rundt 70 dekar jord og 300 dekar skog.

**Gryte – gårdsnr. 3016,
bruksnr. 6**

Denne gården er et resultat av en deling som Marthe Arnesdatter foretok i 1850, der sønnene Arne og Hans fikk hver sin halvdel.

Arne Andersen (født i 1830) overtok i 1858 den halvdel som moren hadde beholdt ved delingen åtte år tidligere. Marthe var blitt enke i 1847, da ektemannen Anders Hansen døde. Anders igjen var sønn av Kari Larsdatter og Hans Andersen, som kjøpte gården i 1792. Men tilbake til Arne. Han giftet seg med Karen

Jacobsen på nabogården Gryte bruksnr. 5, og ble også eier av den gården.

Se mer om den under bruksnr. 5.

Oddmund husker Ole (”Båserud”) og broren på gården. De hadde for øvrig søstrene Maijen og Kristine, som bodde i Sagastua.

Eierne av dette Gryte eide for øvrig også både Gryte-saga og Sagastua.

I matrikkelen fra 1950 står Ole A. Gryte som eier både av Gryte bruksnummer 6, Skotteli bruksnummer 11 og Vestengen bruksnummer 15. Ole var født i 1887 som sønn av Anton Grythe, og giftet seg i 1940 med Gudlaug Nygård.

Senere overtok Helga og Ole Fagerli bruksnr. 6.

Hovedbygningen sto for øvrig ut/inn der Vidar Dramstad førte opp sin bolig mot slutten av 1980-tallet, mens låve med fjøs og stall sto noe til høyre for boligen.

Gryte – bruksnummer 6. Bildet er tatt i 1953. Hele bygningsmassen er for lengst borte. Eneboligen til Vidar Dramstad ligger omtrent der våningshuset på gården lå.

Gryte – gårdsnr. 3016, bruksnr. 7

Gården oppsto som selvstendig drifts-enhet som følge av delingen som er omtalt under bruksnr. 6, der brødrene Arne og Hans fikk en halvpart hver av morens gård.

Hans Andersen var gift med Karen Nilsdatter Skaen. Se mer om dem under bruksnummer 1.

Sønnen Ole Kristian (født i 1860) overtok bruksnr. 7.

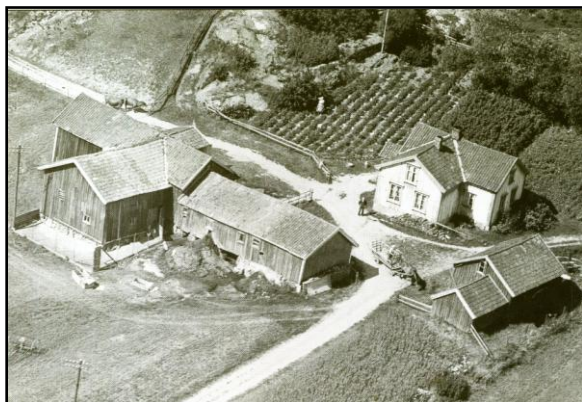
Ole ble gift med Martine Johannesdatter, som var født i Tune i 1864. Hun dør på Gryte i februar 1941. Ole dør i april 1945.

Ved folketellingen i 1900 er Ole og Martine oppført med sønnen Hans (født i 1888) og pleiebarna Elise Larsen (født i Sarpsborg i 1888), Tora Johannessen (født i Sarpsborg i 1890) og Karl Johannessen (født i Sarpsborg i 1897).

Også Hallvard Gryte – født Granerud i Askim – inngikk i husstanden hos Martine og Ole. Hallvard fortsatte å være en kjær venn av Varteig også etter at han flyttet til Kolstad.

Ole og Martines sønn Hans etablerte seg for øvrig i Askim som pølsemaker, men overtok barndomshjemmet etter foreldrene. Gården har dermed vært i samme familiens eie siden delingen for 157 år siden, og eies i dag av Karin Grythe Sætherbø.

De siste som bodde på denne Gryte-gården var Gunborg og Georg Gryte. Gården ble fraflyttet i 1968 og husene revet to-tre år senere.

Gryte – bruksnummer 7. Bildet er tatt på 1950-tallet. Gården ble fraflyttet i 1968 og bygningsmassen revet i 1971-72.

Oddmund mener å huske at Martine og Ole hadde tre kuer og noen ungdyr, men ingen hest. Driftsbygningen lå på nedsiden av Engebråtveien, mens boligen lå på oppsiden. Utslagsvasken på kjøkkenet i våningshuset står fortsatt på sin gamle plass!

Skottekleva - gårdsnr. 3016, bruksnr. 11

Kjært barn har som kjent mange navn. Det gjelder også for bruksnummer 11. I matrikkelen er det tidligere bruket benevnt som Skotteli og i folketellingen het den Skatteli, men også Tros(s)vik er brukt. Oddmund sier imidlertid at i lokal tale var det alltid Skottekleva.

Plassen ble nok i sin tid skilt ut fra bruksnummer 6. Skottekleva ble i 1887 kjøpt av Johannes Hansen. I 1900 er det navnebror Johan Olsen som eier plassen. Denne Johan kom fra Skiptvet og het Johan Olsen Trosvig. Dermed har vi

også forklaringen på at Skottekleva til tider er benevnt Tros(s)vik.

Johan fra Skiptvet var født i 1845 og gift med to år eldre Berte Marie Olsdatter – også hun født i Skiptvet.

I folketellinga i 1900 oppgis det at Berte og Johan hadde høns på Skottekleva, men ellers ingen andre dyr.

Tragedien rammet for øvrig ekteparet på Skottekleva i førjulsdagene i 1902. Berte og Johan hadde datteren Josefine Marie. Hun var født 24. juni 1881 på en husmannsplass under Skaar i Skiptvet, og livnærte seg som sypike da familien bosatte seg under Gryte.

Søndag 14. desember i 1902 hadde Josefine og 16-årige Sofie Eriksen fra Halvorsrød i Tune vært på besøk i Skiptvet. De hadde brukt spark, men på vei hjem over Glomma var de så uheldige å sparke rett ut i ei klare ved elvelandet. Begge jentene druknet.

Sarpen omtaler drukningsulykken onsdag 17. desember. Der står det å lese:

”En sørgelig hendelse

2 unge Piger, fra Gaardene Halvorsrød i Tune og Gryde i Varteig, fulgte Søndag Aften Kl. 8-9 nogle Gutter fra Skiptvedt hjemover. Paa Tilbageveien har de begivet sig over Isen paa Glommen i Taage og Mørke. Siden har ingen seet noget til dem mer. Og da Folk skal have hørt Skrig, uden dog at have opdaget nogen saa er det vistnok antagelig, dessværre, at de har gaaet i klart Vand og druknet.

Skottekleva, også benevnt som Trosvik, etter en tidligere oppsitter. Fjøset ble benyttet som sommerfjøs til ut på 1950-tallet. Fortsatt kan noe av undermurene ses på stedet.

Yderligere bevises dette ved at en Mand, der igaa var ifærd med at lede efter dem, fandt en Kaabe, der tilhørte den ene af Pigerne.”

Sofie fra Halvorsrød ble funnet etter noen dagers leting, ettersom hun blir gravlagt fjerdedag jul – to uker etter at hun druknet. Josefine fra Skottekleva ble imidlertid ikke funnet før nærmere midtsommers.

I kirkebøkene for Varteig står det at Josefine Marie Johansdatter fra Skotteli under Gryte ble funnet i elva 11. juni 1903 og gravlagt på Varteig kirkegård to dager senere. Da manglet det en dag på et halvt år siden tragedien utspant seg i Glomma.

Josefines foreldre ble tydeligvis ikke boende lenge på plassen etter at datteren druknet. I 1903 er nemlig Anton Arnesen eier av Skottekleva.

Plassen lå for øvrig ved foten av Kvernås, og fortsatt kan noe av grunnmuren ses. Fjøset på Skottekleva var i bruk som sommerfjøs til i 50-årene, men nå er alle hus borte. Det er Ole Lundestad som er eier i dag.

Nordkroken

Nordkroken var nok et navnebegrep som var mer i bruk tidligere. Det omfattet blant annet søndre og nordre Engebråten, Heden, Grytedalen, øvre og nedre Mort-haugen, Sandtangen, Haugen, Stenkleva, Morthaugbråten og Bjørnløna. Vårt streif langs Engebråtteveien vil derfor konsentrere seg om den vestre delen av Nordkroken.

Søndre Engebråten – gårdsnr. 3016, bruksnr. 2 og 3

Ifølge Norske Gardsbruk er gården på rundt 30 dekar dyrket jord, 130 dekar skog og ti dekar annen utmark.

Oddmund forteller om fire melkekuer på båsen, i tillegg til ungdyr og hest da Maren og Emil Engebraaten hadde gården. Emil var født i 1868 og døde høsten 1946.

Vi tar for øvrig med en liten historie om hagla til Emil, som Oddmund ble forært. Under krigen bodde Oddmund hjemme på nordre Engebråten, og en gang han hadde vært i butikken på Tangen og handlet tobakk for Emil ble han bedt om å komme igjen senere på kvelden. Emil hadde nemlig en et-løpet hagle av amerikansk type. Det var jo forbud mot å ha våpen under krigen, så hagla hadde han gjemt i ei risvæle. Patronene lå i et norgesglass, gjemt i et størebud. Den kvelden ble Oddmund den lykkelige eier

Søndre Engebråten, som i dag eies av Roar Turkerud.

av hagla til Emil. Nå skal det vel i sannhet sies at hagla ikke ble flittig brukt av den nye eieren. – Kun ett skudd har jeg avfyrt med den hagla, forteller Oddmund. Til gjengjeld felte han med det skuddet et rådyr, og sikret dermed konfirmasjonsmiddagen til broren Ingolf som gikk for presten under krigen. Maren og Emil hadde for øvrig døtrene Judith og Kristine. Judith var født i 1903, og ble gift med Asbjørn Skaar (født i 1907). De overtok Judiths barndomshjem på slutten av 1950-tallet og drev Engebråten til de overdro til datteren Reidun, gift med Egil Simensen.

Dagens eier er Roar Turkerud, som kjøpte søndre Engebråten av Reidun og Egil Simensen.

Går vi tilbake i tiden, var det i 1865 Peder Andersen og Marthe M. Amundsatter som var på Søndre Engebråten. Marthe var en datter av Anne og Amund på Gryte – se under gårdsnummer 3016, bruksnummer 5. Marthe var for øvrig født i Rakkestad, formodentlig før foreldrene kjøpte Gryte.

På Engebråten hadde Marthe og Peder i 1865 to sønner som bodde hjemme, begge to godt voksne. Det var Anders på 40 og Ole på 28. Yngste sønnen Alexander på 23 leide hos foreldrene. Han var gift med Marthe, og hadde sønnen Peder Alexander på ett år.

Ifølge Varteigboka til Olav Spydevold, kjøpte Anne Amundsatter, en søster av Marthe, søndre Engebråten i 1873. Det er mulig, men i folketellinga to år senere står de to søstrene som felles eiere og brukere av gården. Marthe var for øvrig født i 1811 og søsteren Anne seks år tidligere. De var begge enker, og fikk hjelp med gårdsdriften av 15-årige Karoline som er oppført som ”tyende” og fattiglem.

Hopper vi fram til 1900, er Anders Fredriksen og Berte Juliusdatter eiere på Engebråten. Han født i 1857, hun fem år yngre. Ekteparet hadde sønnen Hjalmar på 16, og i tillegg tre pleiedøtre – Ingeborg, Dagny og Agnes, som alle var født i Kristiania.

Nordre Engebråten – gårdsnr. 3016, bruksnr. 8

Vår guide i Gryte- og Nordkroken er født og oppvokst på Nordre Engebråten.

Oddmund var eldst i en søskenflokk på fem.

Gårdens størrelse anslår Oddmund til å være rundt 60 mål innmark og noe tilsvarende med skog. Her hadde de fire kuer, i tillegg til et par ungdyr, hest, gris og høner.

Oddmunds foreldre Jenny og Oskar Engebråten drev gården til slutten av 50-tallet. Da ble den solgt ut av slekta. Gården har siden skiftet eiere flere ganger. Blant eierne nevner vi Helge Børstad og Ivar Kristianslund.

Jenny var for øvrig fra Skjeppe i Eidsberg, født i 1900. Oskar var ti år eldre, født på Engebråten i 1890.

Oskars foreldre – altså Oddmunds farmor og farfar – var Oline og Hans. Oddmund mener de kom fra Grytedalen. Ifølge Olav Spydevolds bok om Varteig kom Hans Olsen og Oline Andersdatter til Nordre Engebråten i 1873. To år senere bor de i alle fall på gården.

Hans Olsen er oppgitt å være født i Skjeberg i 1842. Kona Oline Maria Andersdatter var født i Varteig i 1852. På dette tidspunktet hadde det unge paret en datter – Elise, født i 1874. I tillegg kommer i alle fall Alfred, født i 1884, Martha, født i 1887 (omtalt under Høidahl), Hartvig, født i 1893 – og altså Oskar som overtok farsgården.

Vi tar for øvrig med at det i 1875 også var leieboere på gården.

Hans Kristian Nilsen er drøye 40 år, ugift og livnærer seg som lenseareider. Han har for øvrig ”tyende”, idet 17 år gamle Maren Oline Gustavsatter steller for ham. Hans var født i Skjeberg; Maren i Rakkestad.

Bilde: Se forsiden.

**Heden – gårdsnr.
3018**

På vår vandring utroper Oddmund Engebråten Heden til den peneste plassen. Vakkert beliggende, og vi kan bare tenke oss den flotte utsikten ut over elva den gang et aktivt jordbruk med beitearealer holdt vegetasjonen nede.

I likhet med de øvrige brukene i Nordkroken var også dette i sin tid en plass under Gryte – og matrikulert der. Heden ble selvstendig gårdsbruk på begynnelsen av 1800-tallet.

Olav Spydevold har funnet dokumentert bosetting på Heden helt tilbake til Gulbrand Olsen, som var født i 1661.

Da Varteig Sparebank ble startet i 1896, var Edvard Heden første kassereren. Han gikk eller rodde fra Heden når han skulle på banken, som den gang holdt til på Brunsby (dagens museum).

Oddmund forteller at det også var Edvard Heden som laget kista som banken brukte til å oppbevare penger og dokumenter i. Muligens er dette samme kista/skrinet som står på museet i dag, vitterlig eid av Edvard Heden.

Edvard var forresten sønn av Inger Marie Eilertsdatter og Mathis Amundsen. Inger Marie var født på Minge, mens Mathis (født i 1814) var odelsgutten på Heden.

Inger Marie og Mathis hadde datteren Mathea og sønnene Edvard (født i 1855, død i 1924) og Arne (født i 1858, død i

Heden fotografert i 1937.

1929). Det ble Arne som tok over gården.

Oddmund forteller om fire kuer og en til to hester på Heden da Annette og Olaf Braaten eide og drev gården. Annette var forresten viden kjent for sine gårdsprodukter, og i spesiell grad fløten. Oddmund beretter at den kunne skjæres med kniv.

Det var sønnen Mathis som tok over Heden, og han bodde der fram til 1999 da han kom på sykehjemmet. Eiere i dag er Målfrid Bråthen og Tordis Olsen. Melkeproduksjonen på Heden opphørte med Olaf, og jorda blir leid bort.

**Grytedalen – gårdsnr. 3019,
bruksnr. 1**

Også Grytedalen – for øvrig til tider benevnt bare Dalen – var opprinnelig en husmannsplass under Gryte. Den ble trolig etablert rundt 1700, og først fra 1784 ble plassen selveierbruk..

I denne oversikten går vi ikke lenger tilbake enn Anders Pedersen, som i 1873 kjøpte Grytedalen av Johannes Andersen.

Anders var fra Gryte, født i 1826 som sønn av Marthe M. Amundsdatter og Peder Andersen. Marthe og Peder er omtalt under Søndre Engebråten.

Anders var gift med Maren Johanne Ingebretsdatter.

Maren var 21 år yngre enn sin mann, født i Rakkstad i 1847.

Maren og Anders fikk i alle fall tre barn –

Johan Peter, født i 1871, Marte Maria, født i 1873, og Hans, født i 1884.

Johan ble gift med Marie Elise (Lise) Hansdatter, født i Tune i 1875.

Lise og Johan overtok Grytedalen. Med to kuer, gris, høner og som oftest også hest, la dette – sammen med Johans arbeid i lensa – livsgrunnlaget for en etter hvert stor barneflokk. Ifølge ”Norske Gardsbruk” er Grytedalen på 25 dekar dyrket mark og 35 dekar produktiv skog.

Håkon Dalen overtok foreldregården i 1948. Da var faren Johan død seks år tidligere, mens moren Lise levde til 1958.

Håkon ble gift med Martha Hansen, og sammen med barna og Håkons bror Asbjørn bodde de på Grytedalen fram til de solgte og kjøpte villaen Solstad ved Snoppestadkrysset.

Fra midten av 1980-tallet har Anne Marie Finnanger vært eier av bygningsmassen med en egnet tomt. Resten av Grytedalen eies av Sarpsborg kommune.

Grytedalen, fotografert omkring 1960. Vi ser den islagte elva i bakgrunnen.

**Bjellemoen – gårdsnr. 3019,
bruksnr. 4**

I likhet med Høidahl, er også Bjellemoen utskilt fra Grytedalen. Det var Einar Dalen som ryddet og bygde der i 1939. Han og familien ble boende på Bjellemoen fram til 1961.

Senere ble plassen eid av blant andre Helge og Ole Fagerli, og Ragnhild og Olaf Dalen. Det var Ole Fagerli som supplerte bebyggelsen på Bjellemoen med grisehus. Bjellemoen er i dag fritidseiendom.

Bjellemoen, som ble bygd i 1939.

Høidahl – gårdsnr. 3019, bruksnr. 3

Småbruket Høidahl er utskilt fra Grytedalen (3019, 1). Det skjedde rundt 1920, da det ble bygd både våningshus og driftsbygning på plassen. Ifølge "Norske Gardsbruk" var det rundt fem dekar dyrket mark til Høidahl. Oddmund husker at det ga grunnlaget for en ku, en kalv og et par geiter. Eiere var Martha og Hans Høydahl. Martha var fra nordre Engebråten, født i 1887 og død i 1951. Hun var en søster av Oddmunds far, og derfor var Oddmund i oppveksten hyppig gjest hos sin tante og onkel på Høidahl – både for en hyggelig prat og for å hjelpe dem i onntidene. Hans var en bror av Johan på Grytedalen, født i 1884. Han levde som enkemann på Høidahl til slutten av 60-tallet. Husstanden besto av i alt fem personer –

foreldrene Martha og Hans, og barna Solveig, Sigurd og Ingeborg. Sigurd – født i 1925 – tok over barndomshjemmet. Han bodde på Høidahl fram til på 80-tallet, da han flyttet til Dalene ved Nordengen. Plassen er i dag ubeboet og preges av forfall.

Livsvilkår

I dag kan man saktens undres over hva de levde av, de tildels store barnefamiliene som bodde på svært beskjedne bruk. Også på vår rundtur med Oddmund Engebråten dukker dette spørsmålet naturlig opp. Det var nok tømmerfløtingen som var det reelle grunnlaget for at man kunne klare seg. Mannfolkene hadde jobb i lensa gjennom en lang sesong, mens det var kjerringene og ungene som i stor grad sto for gårdsdriften. Mesteparten av det som ble produsert på de små brukene gikk med til husholdningen, men noen gårdsprodukter ble også solgt. I så måte forteller Oddmund fra Nordre Engebråten at moren blant annet kinnnet smør som hun solgte til faste kunder i byen. Blant kundene var eksempelvis Sarpsborg Farvehandel og doktor Moe Magnussen. Oddmund forteller ellers om et godt naboskap der man hjalp hverandre når det knep. Det gjaldt ikke minst i onntidene. Oddmund var selv fast med i onnearbeidet på flere av nabobrukene, selv om mye falt på ham også hjemme ettersom han var eldst i søskenflokk. Et visst maskinsamvirke var det forresten også. Spesielt gjaldt det da man gikk til innkjøp av en potetopptaker. Dessuten var det ganske vanlig med hestebytte. Det var som regel maks en hest på hver gård, og da var det greit å få låne gampen på nabobruket når tyngre arbeid skulle gjøres.

Historier

I et lokalsamfunn vil det alltid skapes muntlige overleveringer. Historier som kanskje kan ha en sannhetsgehalt, men som uansett ga fantasien god grobunn.

Spøkelse

Oddmund forteller med innlevelse om de spøkelseshistoriene som verserte da han var guttunge. Spesielt var disse historiene konsentrert til området rundt nabodelet mellom Gryte og Engebråten. Oddmund kan i detalj påvise hvor grinda i delet sto på Engebråtveien, og i mørke høstkvelder i oppveksten skjedde det nok at han valgte en omvei hjem til Engebråten for å slippe å gå gjennom dette leet.

Pengeskatt

Det er også blitt hevdet at en ikke ubetydelig pengesum en gang ble gravd ned ved Jonsbråten, på veien mellom Gryte og Søndre Engebråten. Denne historien kjenner ikke Oddmund til, men Jonsbråten vet han godt hvor ligger.

Hunden som forsvant

Allmenn er derimot historien om hunden som ble borte i Dørneshøla, og som først dukket opp i Eidsberg tre dager senere. Hula nordvest for Myrås kan forresten ses godt fra Ingaleden (veien som går mellom Gryte og Morthaugbråten) etter sommerens tømmerhogst i området. Den relativt store åpningen i fjellet har i generasjoner vært en yndet lekeplass for unger, men heldigvis har ingen forsøkt å følge i sporene til den angivelige hunden.

Grytedrapet

Dørneshøla spiller forresten i den lokale historien en vesentlig mer dramatisk rolle enn bare å ha vært tilholdssted for fant og lekested for unger. Den ble også brukt til å gjemme liket av en kar som var blitt drept – trolig som et resultat av et sjalusidrama.

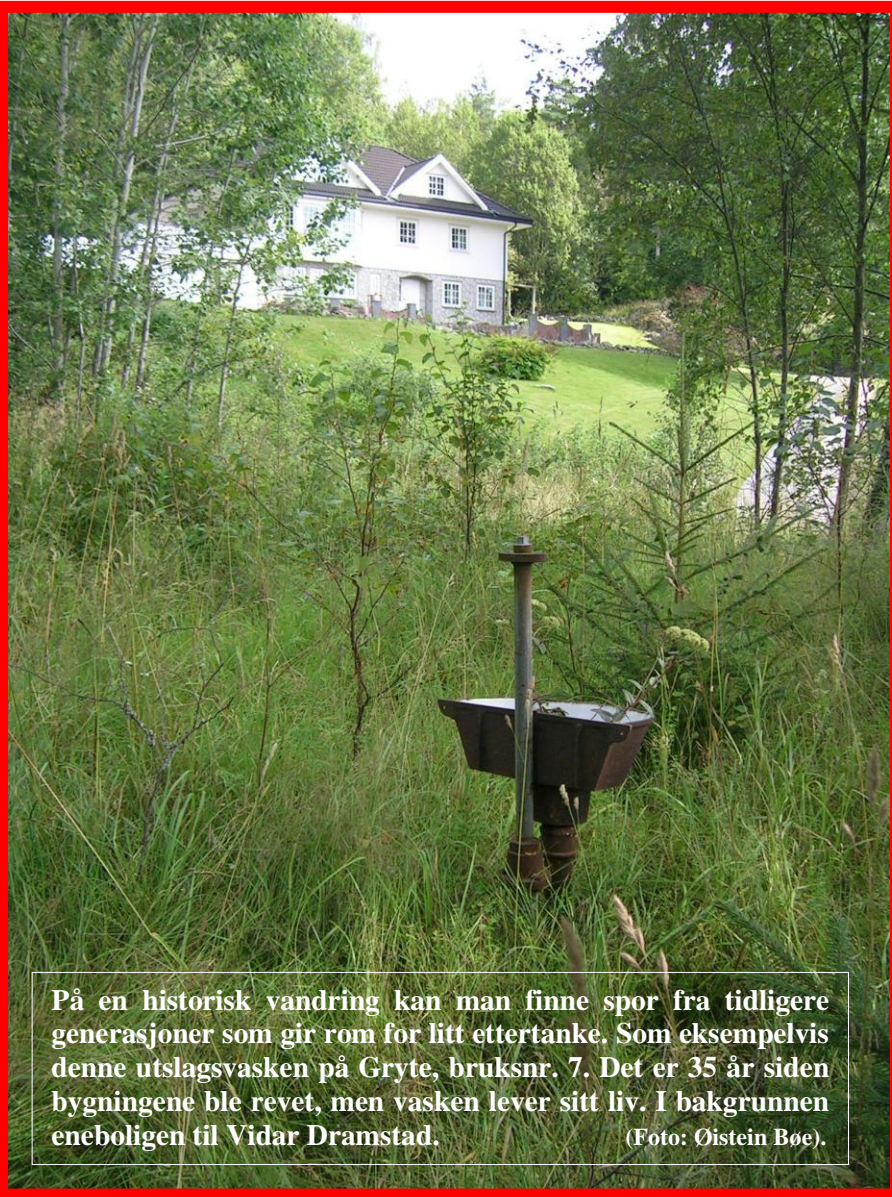
Dagen er lørdag 19. november 1774. Da ble Svend Jensen Gryte skutt og drept av Rasmus Helgesen Heden. Rasmus ble henrettet som drapsmann 14. oktober året etter, bare 24 år gammel. Ved siden av skafottet sto Anne Olsdatter Gryte og så hans hode falle ved hennes føtter. Anne, som hadde vært forlovet med Svend, var blitt anklaget som medskyldig i drapet. Anne ble frifunnet av lagtingsretten. Påtalemyndighetene påanket dommen til overhoffretten, og her ble hun dømt til livsvarig tukthus. Denne dommen ble igjen anket til høyesterett, og her ble hun helt frifunnet. Om drapet heter det:

"En mann fra store Gryte hadde vært oppe på Berger, og på hjemmeveien derfra ble han overfalt av en som het Rasmus Heden og drept nede i havna nord for Gryte. Han skulle ha blitt skutt, og da han fikk skuddet, sprang han over Kuhagen og opp på Gryteåsen og ropte at Rasmus Heden hadde skutt ham for Gud og all verden, og dermed falt han død om.

Så var det senere en gang at noen karer kom roende hjem fra byen. De rodde inn Gryteevja og da sa en av dem: "Det er fælt å det blåser av enden din nå da. Det blåste ikke så fælt den gang jeg la deg der." På disse ordene ble Dørneshøla ved Gryte undersøkt, og da fant man en mann nedgravd der. På den måten ble mordet oppklart og morderen pågrepet."

Rasmus Heden var for øvrig en dyktig treskjærer, og et vakkert monogram i en tømmerstokk på låven ble bevart på Heden til ut på 1900-tallet.

På en historisk vandring kan man finne spor fra tidligere generasjoner som gir rom for litt ettertanke. Som eksempelvis denne utslagsvasken på Gryte, bruksnr. 7. Det er 35 år siden bygningene ble revet, men vasken lever sitt liv. I bakgrunnen eneboligen til Vidar Dramstad. (Foto: Øistein Bøe).